

NAZİRÂ'NIN MANZUM ÇİNNÂME VE SEĞİRNÂME'Sİ

Nazîrâ's Verse Cinnâme and Segirname

Yunus KAPLAN¹

¹Prof. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yunuskaplan80@gmail.com, orcid.org/0000-0002-2421-253X.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 20.12.2022

Kabul/Accepted: 20.01.2023

DOI:10.20322/littera.1222044

Anahtar Kelimeler

Klasik Türk edebiyatı, Nazîrâ, çinnâme, seğirnâme.

ÖZ

İnsanoğlu tarih boyunca gaybı ve gelecekte yaşanacak olayları hep merak etmiş, bu merak duygusu da onu her daim çeşitli arayışlara sevk etmiştir. Bu arayışların bir neticesi olarak daha çok gelecek üzerine yapılan tahminlere dayanan gaybî ilim türleri doğmuştur. Kulak çınlmasının esas alındığı çinnâmeler ve vücudun çeşitli organlarının seğirmesi üzerine tecrübe edilmesi muhtemel hadiseler üzerine yapılan tahminlerden oluşan seğirnâmeler bu ilim dalları arasında yer alır. Sayısı birkaç örnekle sınırlı olan çinnâmelerin aksine elde kahir ekseri mensur olan çok sayıda seğirnâme metni bulunmaktadır. Farklı zamanlarda kaleme alınmış olan ve hemen hemen hepsinin müellifi meçhul olan mensur seğirnâmeler dışında az da olsa manzum şekle sahip olanları da mevcuttur.

Edebî geleneğimizde şimdiye kadar manzum çinnâme örneğine rastlanılmamışsa da 19. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Sevâdî'ye ait manzum bir seğirnâmenin varlığı bilinmektedir. Sevâdî dışında manzum seğirnâme kaleme alan şairlerden biri de Nazîrâ'dır. Şair, bu manzume dışında aynı zamanda manzum çinnâme de yazmıştır. Mesnevi nazım şekline sahip olan ve aruzun "mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün" kalıbıyla tanzim edilen her iki manzumeden *Çinnâme* on beyit, *Seğirnâme* ise 92 beyitten müteşekkildir. Nazım şekli ve vezin dışında sade bir dile sahip olmaları bu manzumelerin ortak özelliklerinden bir diğeridir.

Bu çalışmada türlerinin nadir örneklerinden olan Nazîrâ'nın manzum *Çinnâme* ve *Seğirnâme*'sinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulduktan sonra çeviri yazılı metinleri araştırmacıların dikkatlerine sunulmuştur.

ABSTRACT

Keywords

Classical Turkish literature, Nazîrâ, cinnâme, segirname.

Throughout history, mankind has always been curious about the unseen and the events that will happen in the future, and this sense of curiosity has always led him to various searches. As a result of these searches, types of unseen sciences, which are mostly based on predictions about the future, have emerged. Tinnitus-epistles (çinnâme) based on tinnitus and twitch-epistles (seğirnâme), which are made up of predictions made on possible events due to twitching of various organs of the body, are among these branches of science. Contrary to the tinnitus-epistles, the number of which is limited to a few examples, there are many twitch-epistle texts, most of which are prose. Apart from the prose twitch-epistles, which were written at different times and whose authors are almost unknown, there are also some in verse, albeit a little.

Although no example of a verse tinnitus-epistle has been encountered in our literary tradition until now, it is known that there is a verse twitch-epistle belonging to Sevâdî, who is estimated to have lived in the 19th century. One of the poets who wrote twitch-epistle in verse besides Sevâdî is Nazîrâ. Apart from this verse, the poet also wrote a verse tinnitus-epistle. Tinnitus-epistle consists of ten couplets and twitch-epistle consists of 92 couplets from both poems, which have the form of masnavi verse and are arranged with the form of

aruz "mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün". Another common feature of these poems is that they have a plain language other than verse and rhythm.

In this study, after focusing on the form and content features of Nazîrâ's verse tinnitus-epistle and twitch-epistle, which are rare examples of their genres, the translated texts were presented to the attention of researchers.

Atıf/Citation: Kaplan, Y. (2023), "Nazîrâ'nın Manzum Çınnâme ve Seğîrnâme'si", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 9/1, 122-138.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Yunus KAPLAN, yunuskaplan80@gmail.com

GİRİŞ

Hemen her toplumda insanın doğuştan sahip olduğu birtakım bedensel özellikler ile çeşitli organlarında zaman zaman beliren bazı durumlar gelecekte olabileceklere işaret olarak algılanmış, buna bağlı olarak olumlu ya da olumsuz kimi düşünce ve yorumlar geliştirilmiştir. İnsandaki merak unsuru temelinde gelişen bu türden görüşler, zamanla kalıplaşmış ve inanç biçimine dönüşmüşlerdir. İlmî bir temele dayanmasa da insanın gaybı bilmek ve gelecekte haberdar olmak arzusu gaybî ilimlerin (fütüroloji) doğuşuna da zemin hazırlamıştır. İslam öncesi toplumlarda oldukça itibar gören gaybî telakkiler, İslamiyetle birlikte farklı bir hüviyet kazanmış ve pek çok gaybî ilim türü ortaya çıkmıştır (Eroğlu 2020: 181).

Genel olarak fal-nâme olarak adlandırılan gaybî ilimler kıyâfet (kiyâfet-nâme), firâset (firâset-nâme) irâfet (irâfet-nâme) ve ta'rîfât (ta'rîfât-nâme) gibi bilinenleri yorumlayarak yeni bilgiler elde etme yollarını gösterenler ve kura esasına dayalı olarak ileride meydana gelecek olaylar hakkında fikir yürütme usullerini açıklayanlar şeklinde iki kısımda ele alınabilir. İstihrâc-nâme, yıldız-nâme ve ihtilâc-nâme (seğîrnâme) adlarıyla anılan eserler de bir bakıma fallı ilgili olmakla beraber fal-nâmelerden ayrı bazı özelliklere sahiptir (Uzun 1995: 12/141-142).

Gelecekte haberdar olabilme amacına yönelik ortaya konan gaybî ilim şubelerine ait farklı türlerdeki eserlerin bir kısmını, sözlü anlatı geleneği içerisinde gelişip ardından yazıya aktarılan ve vücuttaki organların seğirmesine anlam vermeye yönelik yorumları ihtiva eden ihtilâc-nâme/seğîrnâme türü oluşturmaktadır (Eroğlu 2020: 181).

Bedendeki bazı organların oynaması, seğirmesi ve benzeri durumlarına dayanılarak yapılan, bir anlama getirme, yorumlama işine İslam medeniyetindeki Türk yaşayışında ilm-i ihtilâc adı verilmiştir. Özellikle, halk arasında oldukça geniş ilgi gördüğü için bu konuda Türk edebiyatında ihtilâc-nâme, kütüb-i ihtilâc, seğîrnâme adı altında değişik hacimlerde eserler ve risaleler meydana getirilmiştir (Ersoylu 1989: 27).

1. Çınnâmeler Hakkında

Halk bilgisinin konuları arasında yer alan fal ve kehanet gibi gaybî ilim şubeleri, insanın gelecek ile ilgili bilinmeyenlere dair merakının bir sonucu olarak doğmuştur. Geleceğe dair bilinmeyene merakın bir sonucu olarak ortaya çıkan çınnâme ilmi; fizyolojik ve nörolojik bir vaka olan kulak çınlamasının gün ve vakitlere göre gelecekte gerçekleşmesi öngörülen bir durum veya olaya dayandırılması, nadiren de olsa, bir yönergeyle kişinin yönlendirilmesi şeklinde izah edilebilir. Türk halk inanış ve uygulamaları arasında örnekleri olan kulak çınlaması

yorumlarının ayrıntılı olarak ele alındığı çinnâmeler Arapça ve Farsçadan çeviriler yoluyla Türk edebiyatında yaygınlaşmıştır (Daşdemir 2016: 266). Türk edebiyatında çinnâme türünde kaleme alınan eser sayısı birkaç örnekle sınırlıdır (bk. Tatçı 1993; Tetik 2019).

2. Seğirme ve Seğîrnâmeler Hakkında

“Genellikle vücudun bir yerinde deri ile birlikte derinin hemen altındaki kaslar hafifçe oynamak” (*Güncel Türkçe Sözlük*); “Hafif kımıldamak, kıpırdamak, seğirmek; koşmak” (Dilçin 1983: 183); “Az oynamak, kımıldanmak, sinir gayrı ihtiyari ve hafif surette oynamak” (Şemseddin Sami 1996: 729) şeklinde tanımlanan Türkçe seğirme kelimesinin karşılığı olarak Arapça “Çarpıntı, çarpınma, seğirme, etlerin gevşeyip büzülmesi” (Devellioğlu 2011: 482) şeklinde anlamlandırılan ihtilâc kelimesinin kullanımı da tercih edilmiştir.

İnsan vücudunun bazı nahiye ve azalarında fiziki bir sinir ve adale hareketi olarak görülen seğirmelere toplumca, çok eski çağlardan beri, gelecekteki olayların bir işareti ve habercisi manası yüklenmiş ve böylece bunlara hususi bir değer atfedilerek (Özergin 1967: 4331) ilk etapta başlı başına bir ilim şubesi olma niteliği, sonraki dönemlerde ise edebî tür niteliği kazandırılmıştır. Ana hatlarıyla batıda palmalogie, Araplarda ilm-i ihtilâc Türk kültüründe ise seğirname olarak adlandırılan; halk yaşayışında ve folklorunda varlığını son zamanlara kadar taşıyabilmiş olan bu türden eserler değişik boyutlarda, mensur veya manzum olarak kaleme alınmıştır (Sümbüllü 2016: 175).

İnsan vücudundaki seğirmelerden sonra gelişen olayların bir istatistiği kolektif hafızada birikerek sözlü kültüre yansımış, en nihayetinde yazıya geçirilerek seğîrnâme türünü oluşturmuş ve gayb ilimlerinden biri olarak ilm-i ihtilâc hâlini almıştır. Yine de ilm-i ihtilâcın ilim yönünün tartışmalı olduğu belirtilmelidir. Nitekim bu türdeki yazmaların genellikle anonim olması, okuryazarlığı zayıf kişiler tarafından yazılmış olması, bir iki istisna hariç, ulema yahut meşayih sınıfından kişilerce ilm-i nücûm ya da kıyâfetnâme kadar rağbet görmemiş olması gibi nedenlerden ötürü bu ilmin, bilimden çok, bir halk inancı olarak kaldığını göstermektedir (Tetik 2019: 73).

Dinî-tasavvufi Türk halk şiirinden divan edebiyatına, halk hikâyelerinden deyim ve terimlere, hatta bir kısım inanç, inanma ve pratiğe varıncaya kadar pek çok sahada karşımıza çıkan seğirmeler, türün Türk kültürü üzerindeki etkilerini sergilemek bakımından önemlidir. Bu konuda tekmi il örnek 15. yüzyılda karşımıza çıkmaktadır. 15. yüzyıl dini-tasavvufi tekke edebiyatının en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen Dede Ömer Rûşenî'nin (öl. 1485) gazellerinden birinin seğirmeleri ve bu seğirmelerin işaret ettiği kehânetler bahsini konu almış olması bu bakımdan gayet dikkat çekicidir (Sümbüllü 2016: 177).

Seğirmelerin bir fal aracı olmak adına, gelecekte olacakların habercisi olarak kabul edilmesi ve bu doğrultuda bazı hükümlerin verilmesinin yazılı edebiyat içerisindeki en önemli örneklerinden biri de *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde görülmektedir. *Dede Korkud Hikâyeleri*'nden “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu”nda, Dirse Han, kırk namerd yiğide inanarak, bir av sırasında oğlunu okla vurur. Bu olayın ardından hanın eşinin, avdan yalnız dönen Dirse Han'a, oğlunun hayatından kaygı duyduğunu belirttiği soylaması esnasında karşımıza çıkan

'seğirmek' kelimesi, bu inancın arkaikliğini ve tatbikini ortaya koyma bakımından dikkate değerdir (Sümbüllü 2016: 177).

Seğirmeleri, sebepleriyle izah etmeye çalışan isimlerden en önemlisi 18. yüzyılda yaşamış olan ve asrın ileri gelen âlimlerinden biri olan Erzurumlu İbrahim Hakkı'dır. İbrahim Hakkı, *Marifetnâme* isimli eserinde *Kıyafetnâme* başlığının bir bölümünü seğîrnâme bahsine ayırmıştır.

Ana hatlarıyla yukarıda hakkında bilgi verilen manzum ve mensur şekillerde karşımıza çıkan seğîrnâmelerle ilgili şimdiye kadar birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Bu türle ilgili en kapsamlı çalışma, Yusuf Ziya Sümbüllü tarafından 2010 yılında *Seğirname* adıyla yayımlanan kitap neşridir. Sümbüllü, bu çalışmasında 58 seğîrnâme nüshası tespit ederek bunlardan 17 tanesini anlatılan uzuvlarla ilgili kısımları alt alta vermek suretiyle sıralamıştır.

Sezer Özyaşamış Şakar (2010), Ayşe Gül Sertkaya (2011) ve Serkan Çakmak (2018) tarafından yapılan çalışmalarda seğîrnâme metinleri hakkında detaylı bibliyografik bilgiler verilmiş olsa da Yusuf Ziya Sümbüllü dışında bu türün nüshalarının etraflı tespitine yönelik en önemli çalışma, İlyas Kayaokay tarafından yapılmıştır. Kayaokay, çalışmasında bugüne kadar neşredilmiş seğîrnâme nüshalarının künye bilgilerini paylaştıktan sonra yapmış olduğu taramalar neticesinde tespit ettiği 36 adet yeni seğîrnâme nüshasının künyelerini paylaşmıştır (2020: 221).

Yukarıda da zikredildiği üzere şimdiye kadar tespit edilen ve üzerinde çalışma yapılan seğîrnâme metinlerinin biri hariç hepsi mensur şekildedir. Bu çalışmalarda ortaya konan tek manzum seğîrnâme, 19. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Sevâdî mahlaslı bir şaire aittir.

Sevâdî'nin *Seğîrnâme'si*, mesnevi nazım şekli ve aruzun "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kalıbıyla 265 beyit olarak tanzim edilmiştir. Eserde girizgâh, münâcât ve sebep-i nazm bölümlerinden sonra her organın ismi ile müsemma bir başlık altında organlarda hâsıl olan seğirmeler üzerine çeşitli yorumlarda bulunulmuştur (Sümbüllü ve Gözitok 2014: 114).

Yapmış olduğumuz katalog ve eser taramaları neticesinde Sevâdî'nin şimdiye kadar manzum olma hüviyetini haiz bu eseri dışında, Nazîrâ mahlaslı bir şairin daha manzum *Seğîrnâme* kaleme aldığını tespit ettik.¹ Aşağıda bu eserle ilgili ayrıntılı bilgiler verilecektir.

3. Nazîrâ'nın Çınnâme ve Seğîrnâme'si

Biyografik ve bibliyografik kaynaklarda Nazîrâ'nın *Çınnâme* ve *Seğîrnâme'si* hakkında herhangi bir bilgiye tesadüf edilememektedir. Telif veya istinsah tarihi belli olmayan eserin şimdilik bilinen tek nüshası, İstanbul

Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde "TY 10576" numarada *Mecmû'a-i Resâ'il ve Eş'âr*² isimyle kayıtlı olan mecmuanın 75b-79b sayfaları arasında *Seğîrnâme* başlığıyla kayıtlıdır.

¹ Bu iki manzum Seğîrnâme dışında Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları arasında "Gaybiyatü Timuriye 112" numarada kayıtlı *Manzume-i İhtilâc* adında müellifi meçhul manzum bir seğîrnâme daha kayıtlıdır. Katalog c. 4, S. 177

Müellif, hem *Çınnâme* hem de *Seğîrnâme*'de mahlasının Nazîrâ olduğunu zikretmiştir:

Eger cum'a günü çınlarsa cānā
Zarar var anda didiler Nazîrâ (Çınnâme, b. 7)

Qabûl olur anîñ hacc u senâsı
Nazîrâya dahı ola du'âsı (Seğîrnâme, b. 89)

Ancak Nazîrâ, manzumelerinde mahlası dışında biyografisine ışık tutacak herhangi bir bilgiye yer vermediği gibi bu manzumelerin bulunduğu mecmuada da şaire dair herhangi bir kayıt yer almamaktadır. Biyografik kaynaklarda Nazîrâ mahlasına sahip bir şair hakkında bilgi verilmektedir.³ Ne var ki 18. yüzyılda yaşadığı belirtilen bu şairin hayatı hakkında verilen bilgiler arasında çınnâme ve seğîrnâme türünde eser kaleme aldığına dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Bu durumda eldeki manzumelerin bu şaire ait olma ihtimali yanında aynı mahlası kullanan ancak biyografik kaynaklara girememiş farklı bir şaire ait olması da ihtimal dâhilindedir.

3.1. Çınnâme

10 beyiten müteşekkil olan *Çınnâme*, aruzun “mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün” kalıbıyla ve mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

Şair, her beyiti bir güne hasrettiği ilk yedi beyitte cumartesi gününden başlayarak cuma gününe kadarki bir haftalık zaman diliminde kulak çınlamasına maruz kalan şahsın tecrübe edeceği hâller üzerine kanaatlerini paylaşmıştır. Buna göre yedi farklı günde gerçekleşmesi tahmin edilen bu hâller aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Beyit numarası	Çınlamanın olduğu gün	Gerçekleşmesi tahmin edilen hâller
1	Şenbih (Cumartesi)	Hayırlı haberler alır.
2	Yek-şenbih (Pazar)	Büyük iyilik görür.
3	Dü-şenbih (Pazartesi)	Çok faydalar göreceği bir sefere çıkar.
4	Se-şenbih (Salı)	Zarar görür.
5	Çehâr-şenbih (Çarşamba)	Beylerden iyilik görür.
6	Penç-şenbih (Perşembe)	Büyüklerce ihtiyacı karşılanır.
7	Cuma	Zararlı çıkar.

Çınnâme'nin son üç beytinde ise lâ-havle ayetinin⁴ devamlı okunarak geceleri hulus ile ibadet edilmesini, Allah'ın hayır ve şerrin sahibi olduğu ve mahlûkatın rızkını verdiği söylendikten sonra bir kişinin selamet içinde olması için ona yalvarması gerektiği ifade edildikten sonra manzume son bulmuştur.

² 87 varaktan müteşekkil olan bu mecmuanın mürettibi ve tertip tarihi belli değildir. Mecmua farklı mecmua veya mecmua bölümleriyle, müstakil olduğu anlaşılan Nazîrâ'nın *Çınnâme* ve *Seğîrnâme*'sinin bir araya getirilmesinden oluşmuştur.

³ 18. yüzyıl şairlerinden olan Nazîrâ hakkında ayrıntılı bilgi için bk. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nazir-nazira-ibrahim-nazir-celebi> [erişim tarihi: 15.09.2022].

⁴ Kehf Suresi, 18/39. “Bağına girdiğinde 'Maşaallah! Kuvvet yalnız Allah'ındır' deseydin ya! Eğer benim malımı ve çocuklarımı kendininkilerden daha az görüyorsan.” (Karaman vd. 1996: 297).

3.2. Seğîrnâme

Nazîrâ, Çinnâme gibi Seğîrnâme'sini de aruzun "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün" kalıbıyla ve mesnevi nazım şekliyle kaleme almıştır. 92 beyitten müteşekkil olan Seğîrnâme, klasik mesnevilerin sahip olduğu hamdele-salvele, tevhit, na't, münacat, sebeb-i telif ve hatime gibi bölümlerden mahrum olduğu gibi konu itibarıyla da beyitler arasında tasnifleme ve başlıklandırmalardan mahrumdur.

Eserine asıl konuya girmekle başlayan şair, 1. beyitten başlayarak 88. beyite kadar baştan ayağa insan uzuvlarının seğirmeye maruz kalan kısımları ve bunların neticesinde yaşanması muhtemel olan hâlleri zikretmiştir. 89-93. beyitlerde ise kendisine duada bulunulmasını talep ederek eserini tamamlamıştır.

Nazîrâ, birkaç istisna durum hariç genel itibarıyla seğirmeleri uzvun kendisi, yukarısı aşağısı, sağı solu, altı üstü, birincisi, ikincisi, üçüncüsü ve dördüncüsü şeklinde belli bir tertip dâhilinde ele almıştır. İnsan vücudundaki 31 farklı organ ve bu organların çeşitli bölümlerine dair 96 yorum yapmıştır. Yapılan bu yorumların 69'u olumlu, 17'si olumsuz ve 1'i ise hem olumlu hem de olumsuz hâllerin gerçekleşeceği üzerinedir. Şair, zeker seğirmesine dair yoruma hasrettiği iki beyit hariç (69, 70) her beyitte bir organ ve bunlara ait seğirmeler üzerine yorumda bulunurken; on beyitte (17, 30, 60, 61, 64, 66, 68, 71, 75, 80) ise iki organ veya organ bölümlerindeki seğirmelere dair yorumda bulunmuştur. Eserdeki tahmine dayalı bütün bu yorumlar, içinde bulunulan hâlden ziyade gelecekte tecrübe edilmesi muhtemel olan hâller üzerinedir.

Seğîrnâme'de seğiren uzuvlar ve bunlara ait gerçekleşmesi tahmin edilen hâller aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Beyit numarası	Seğiren uzuv veya uzvun bölümü	Gerçekleşmesi tahmin edilen hâller
1	Başın üstü	Ululuk olur.
2	Başın sağ yanı	Sevinir.
3	Başın sol yanı	Keder çeker.
4	Başın etrafı	Eline devlet ve izzet girer.
5	Alın	Mutlu olur.
6	Alnın sağ yanı	Sonunda istediğine kavuşur.
7	Alnın sol yanı	Muradına erer.
8	Sağ kulak	Sevineceği haber işitir.
9	Sol kulak	Kötü sözler duyar.
10	Sağ kulak memesi	İyilikle hatırlanır.
11	Sol kulak memesi	Yücelik bulur.
12	Sağ kulak deliği	Kadından iyilik görür.
13	Sol kulağın arkası	İtidal bulmak.
14	Sağ kulak arkası	İzzet ve saadet bulur.
15	Sol kulak arkası	Haber işidip mutlu olur.
16	Sağ kaş	Mutlu olup erkek evladı olur.
17	Sol kaş	Devlet bulur.
17	İki kaş	Devlet görür.
18	Sağ gözün içi	Muradına erip mutlu olur.
19	Sol gözün içi	Hakkın lutfuna erer.
20	Sağ gözün kapağı	Dünyada mutlu olur.

21	Sağ gözün altı	Mülk bulur.
22	[Sağ] gözün yukarı kirpiği	Bir zatı görüp mutlu olur.
23	Sol gözün kirpiği	Muradı yerine gelir.
24	Kirpik altı	Yaramazlıkla hatırlanır.
25	Sağ gözün çevresi	Muradı hâsıl olur.
26	Sağ göz bebeği	Hastalıktan kurtulur.
27	Sol göz bebeği	Yaramazlık bulur.
28	Sağ göz pınarı	Sevinci artar.
29	Sol göz pınarı	Göremediğini derler?
30	Burun	Yanık olur.
30	Burun ucu	Devlet olur.
31	Burnun sağ deliği	İçki içmiş gibi kendinden geçer.
32	Burnun sol deliği	Elem ve gama düçar olur.
33	Burnun sağ yanı	Melul olur.
34	Burnun yanı	Melul olur sonra şad olur.
35	Yanak	Hastalıktan kurtulup şad olur.
36	Sol yanak	Safa ve zevk bulur.
37	Ağız	Ululuk ve bolluk bulur.
38	Üst dudak	Düşmanı ölür ve safa bulur.
39	Alt dudak	Düşmanı ölür ve durağı gülbahçesi olur.
40	Boğaz	Karnı doyar.
41	Damak	İyilikle hatırlanır.
42	Ense	Hazine bulup sevinir.
43	Omuz	Haktan yardım görüp sevinir.
44	Sağ pazu	Dünyada saadet bulur.
45	Sol pazu	Müskülü hallolur.
46	Sağ dirsek	Düşman zuhur eder ancak ondan kurtulur.
47	Sol dirsek	Gönlü şad olur sonsuz sevinir.
48	Sağ el	Mal gelir hâli hoş olur.
49	Sol el	Haktan yardım gelir ve haceti kabul olur.
50	Sağ elin ayası	İsteği yerine gelir.
51	Sol elin ayası	Gamı gider ve rahat bulur.
52	Sağ elin başparmağı	Düşmandan kurtulur ve bütün gamı gider.
53	Sağ elin ikinci parmağı	Mutlu olacağı bir haber işitir.
54	Sağ elin üçüncü parmağı	Hayra delalet sevinir.
55	Sağ elin dördüncü parmağı	Gam ve eleme uğrar.
56	Sağ elin beşinci parmağı	Saadet bulur.
57	Sol elin baş parmağı	Elem bulur.
58	Sol elin ikinci ve üçüncü parmağı	Hayır görür.
59	Sol elin dördüncü ve beşinci parmağı	İyidir.
60	Sağ koltuk	Gussaya tutulur.
60	Sol koltuk	Eline hisse girer.
61	Bel	Nesne bulur.
61	Sırt	Rızkı açılır.
62	Sırtın sağ yanı	Oğlu olur.
63	Sırtın ortası ve sol yanı	Şan bulur.
64	Yürek	Hayır var.
64	Karın	Ululuk var.
65	Göbek	Bereket bulur.

66	Göbeğin sağı	Şifa bulur.
66	Göbeğin solu	Deva bulur.
67	Kasığın sağ yanı	Bir nesne bulur ve sevinir.
68	Kasığın sol yanı	Sefere gider.
68	Kasığın hepsi	Haber alır.
69-70	Zeker	İzzet ve hürmet bulur, sevdiğiyle buluşur.
71	Haya	Varlık bulur.
71	Hayanın solu	Darlık olur.
72	Deri	Zahmetli sefer var.
73	Sağ uyluk	Meserret gider gam gelir.
74	Sol uyluk	Çok mal bulur ve hâli hoş olur.
75	Sağ diz	Şad olur.
75	Sol diz	Gam çeker.
76	Sağ baldır	Zengin olur.
77	Sağ topuk	Dostuyla buluşur, gamdan kurtulur.
78	Sağ ayağın altı	Sefere çıkar.
79	Ayağın baş parmağı	Rahat, izzet ve saadet bulur.
80	Ayağın orta parmağı	Cenk eder.
80	Ayağın üçüncü parmağı	Hileye maruz kalır.
81	Ayağın dördüncü parmağı	Şad olup güler.
82	Ayağın serçe parmağı	Murad, maksada erer.
83	Sol ayak parmağının başı	Cariye alamadan ölür.
84	Sol ayak parmağının ikincisi	Hayırlı haber işitir.
85	Sol ayak parmağının üçüncüsü	İyilik görür.
86	Sol ayak parmağının dördüncüsü	Hasta olup sonunda iyileşir.
87	Sol ayak parmağının beşincisi	Şad u handan olur.
88	Bütün ayak	Hacca gider.

İhtilâç-nâmelerde verilen hükümlerin büyük bir kısmı, ilgili uzvun genel özellikleriyle paralellik gösterir. Göz görmekle, kulak duymakla, ayak yolculukla, zeker cinsî münasebetle ve ağız yemekle vb. ilişkilendirilir ki gözü seğirenin görmediği birini görecektir olması, kulağı seğirenin bir haber işitmesi, ayağı seğirenin bir yere gitmesi bu doğrultuda ele alınmalıdır. Bu yaklaşım, tüm uzuvlar ve uzuvların alt bölümleri için söylenememektedir. El parmakları, ayak parmakları, baş, böğür, sırt, alın, koltuk, kaş, yanak, kol gibi çok daha fazla uzuv veya bölüm için bir öncekilerde olduğu gibi uzuv işlev ilişkili kehânetlere ulaşmak mümkün değildir (Sümbüllü ve Gözütok, 2014: 128).

Seğîrnâmelerde yaygın karşılaşılan ve ilgili uzvun sahip olduğu genel özellikleriyle paralellik gösterme hususu, Nazîrâ'nın *Seğîrnâme'si* için de geçerlidir. Sağ kulak seğirmesinde sevinilecek olması, sol kulak seğirmesinde kötü sözler duyulacak olması, boğaz seğirmesinde karnın doycak olması, sağ el seğirmesinde mal gelmesi, sağ ayak altı seğirmesinde sefere çıkılması ve bütün ayak seğirmesinde hacca gidilecek olması bu minvalde değerlendirilebilir.

Nazîrâ'nın *Seğîrnâme'sinde* dikkatleri çeken bir başka özellik de olumsuzluk ihtiva eden yorumların daha çok sol uzuvlardaki seğirmelerle irtibatlandırılmış olmasıdır. Başın solunun seğirmesinde keder çekilecek olması, sol kulakta kötü sözler işitilecek olması, sol göz bebeğinde yaramazlık olması, burnun sol deliğinde elem ve gama

düçar olunması, sol elin başparmağında elem çekilmesi, hayanın solunda darlık yaşanması ve sol dizde gam çekilmesi sol organlar üzerinden yapılan olumsuz değerlendirmeler arasında yer alır.

Hem *Cinnâme* hem de *Seğirnâme*'nin dili, aynı türde kaleme alınan diğer eserlerde olduğu gibi oldukça sadedir. Her iki manzumede de yer yer Arapça ve Farsça kelimeler kullanılmış olsa da bu kelimelerin büyük çoğunluğu günlük dilde konuşulan ve hemen herkesin anlayacağı kabilden kelimelerdir.

4. Metin

[Çın-nâme]

mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün

1. Eger şenbihde çınlarsa kulağı
Hay(ı)rlar var gelür aña ulağı
2. Eger yek-şenbe çınlar ise cānā
Göre eylük cihān içinde a' lā
3. Sefer vardur dü-şenbih çınlar ise
Görür çok fā'ide hāl añlar ise
4. Se-şenbih çınlasa⁵ görür zararlar
Gerek ol dem aña ğāyet hāzerler
5. Çehār-şenbihde çınlar ise begler
Aña eylük idüp göñlini egler
6. Eger kim penç-şenbih⁶ çınlar ise
Revādur uludan hācet bulursa
7. Eger cum' a günü çınlarsa cānā
Zarar var anda didiler **Nazîrā**
8. Okuya āyet-i lā-ḥavli dā'im
Hulūş ile giceler ola kâ'im
9. Hudā ḥayr ile şerriñ Hālıkıdır
Daḥı maḥlūkuñ ol [hem] Rāzıkıdır
10. Odur māni' odur mu'ṭī cihānda
Aña yalvar olam dirseñ emānda

Segir-nâme

mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün

1. Şeref' izzet segirse başı üsti
Ululuk ola 'ālem içre dostı

⁵ Çınlasa: çınlarsa N.

⁶ penç-şenbih: penç-şenbihde N.

2. Eger sağ cânibi segrirse başın
Sevine uzada dünyâda başın
3. Eger şol yanı segrirse efendi
Çeke guşsa ide şabr-ı bülendi
4. Segirse başınıñ eţrâfi elbet
Gire eline anıñ devlet ‘izzet
5. Eger alını segrirse şâd ola ol
Ya oğlana ya dostına bula yol
6. Cebîni sağ yanı segrirse ey yâr
Bulur maţlûbını ol âhir-i kâr
7. Eger şol yanı segrirse cebîniñ
Murâda irer ol qosın enîniñ
8. Eger sağ kulağı segrirse bilsün
Haberler işidür gâyet sevinsün
9. Eger şol kulağı segrirse ey yâr
Yavuz sözler işidür bile tekrâr
10. Eger sağ güşı yumşağı segrirse
Eyülük ile yâd ola o kimse
11. Eger şol güşı yumşağı segrirse
‘Aceb mi ululuk bulsa o kimse
12. Segirse sağ kulağı şakbı cânâ
Nisâdan eylük ire aña hâlâ
13. Segirse şol güşınıñ hidâli
İder bir’ile bulur i‘tidâli
14. Segirse sağ kulağı ardı ‘izzet
Bula ‘âlem içinde hem sa‘âdet
15. Segirse şol kulağ ardı haberler
İşidüp hayr ile şâd ola dirler
16. Segirse sağ kaşı mesrûr olısar
Bir erkek oğlı Haq aña viriser
17. Segirse şol kaşı devlet bulur ol
İki kaş segrise devlet görür ol

18. Segirse şağ gözi uçı bil ey cān
Murādına irişüp ola şādān
19. Eger şol göziniñ uçı segirse
‘ Acebdür luṭf-ı Haḫḫa irmez ise
20. Kapağı şağ göziniñ deprenürse
‘ Aceb midür cihānda şād olursa
21. Eger şağ göziniñ altı segirse
Mülük olur bu ḫāli görür ise
22. Yuḫaru kirpigi segrise ey yār
Göre bir zātı dil-şād ola tekrār
23. Segirse şol gözi kirpigi bilseñ
Murādını ne ise ol dem itseñ
24. Egerçi kirpig’altı segrir ise
Yaramazlıkla yād ola o kimse
25. Eger şağ çeşmi etrāfi segirse
Murādı ḫāşıl ola her ne ise
26. Segirse bübegi ‘ ayn-ı yemīniñ
Maraz gider şifā bulur sevinīñ?
27. Yesārı bübegi oldı işāret
Yaramazlık ile⁷ zikre delālet
28. Segirse bñarı şağ göziniñ
Sürürı arta ‘ ālemde öziniñ
29. Segirse bñarı şol gözi[niñ] ger
Görebilmediğiniñ dirler o server
30. Segirse enfi yanık ola dā’im
Ucı segrise devlet ola ḫā’im
31. Eger şağ deligi segrise cānā
İçe ḫamrı ola mestāne gūyā
32. Eger şol deligi segrise ğamdur
Cihān içre aniñ ḫāli elemdür
33. Segirse enfiniñ şağ yanı cānā
Melül olur düşe cenge o ammā

⁷ Yaramazlık ile: Yaramazlık ile oldı N.

34. Segirse enfiniñ yanı efendi
Melûl ola yine şād ola kendi
35. Yañağı segrir ise şād ola ol
Marazdan kırtılup ābād ola ol
36. Segirse şol yañağı dahı dil-şād
Şafā vü zevk ile ola o mu' tād
37. Segirse ağzı ululuk bulur ol
Cihān içinde hem bolluk bulur ol
38. Eger üst dudağı segrise ammā
Ölür haşmı şafā bulur o cānā
39. Eger segrise cānā alt dudağıñ
Ölür hod düşmeniñ gülşen durağıñ
40. Segirse boğazıñ a' lā şafā mı
Yiyüp kırnıñ doyar andan tamāmī
41. Damağıñ segrür ise eylük ile
Anı yād eyleyeler beglük ile
42. Segirse eñsesi bula hazine
Gire eline gāyetle sevine
43. Eger omuzı segrise be-gāyet
Sevine bula Hākdan ol ' ināyet
44. Eger sağ bāzıñ segrise ol dem
Ola devlet cihān içinde hem-dem
45. Eger şol bāzıñ segrise a' lā
Ola hall müşkili cānā ser-ā-pā
46. Eger sağ dirsegi segrise düşmen
Zuhūr ide velī kırtıla andan
47. Eger şol dirsegi segrise gāyet
Ola dil-şād [u] hurrem bī-nihāyet
48. Eger sağ eli segrise gele māl
Cihān içinde haylī hoş ola hāl
49. Eger şol eli segirürse hācet
Kābül olur ola Hākdan ' ināyet

50. Eger sağ ayası segirür ise
Murâdı ile lâyıkdur sevinse
51. Eger şol eli ayası segirse
Bula râhat gider ğam her ne ise
52. Eli baş parmağı segrise ol dem
‘Adūdan kırtıla gide bütün ğam
53. İkinci barmağı segrise cânā
İşide bir haber şād ola a‘lā
54. Üçünci parmağı hayra delâlet
İder mesrūr ola ‘âlemde ğâyet
55. Eger dördüncisi segrise ğam var
Aña ‘âlemde bir miqdâr elem var
56. Beşincisi segirürse sa‘âdet
Bulur hem hâtırı a‘lā ri‘âyet
57. Eger şol eli baş parmağı cânā
Segirürse elem var bile aña
58. İkincisi segirürse hay(ı)rdur
Üçüncisi de segrise hay(ı)rdur
59. Eger dördünci segrise eyüdür
Beşincisi de segrise eyüdür
60. Eger sağ koltuğı segrise ğuşşa
Segirse şolı gire ele hişşe
61. Eger beli segrise nesne bula
Eger zahrı segrise rızkı ola
62. Eger arkası sağ yanı segirse
Doğa oğlu ‘aceb midür sevinse
63. Segirse arkası ortası ey yār
Eger şol yanı segirürse şān var
64. Eger yüregi segrirse hay[ı]rlar
Eger karnı segirse ululuqlar
65. Segirürse göbegi bereket var
Cihān içre aña bir hareket var
66. Eger sağ yanı segrise şifādur
Eger şol yanı segrise devādur

67. Segirse kâsığı sağ yanı cânâ
Bula bir nesne mesrûr ola a' lâ
68. Eger şol yanı segrise sefer var
Kâsığı cümle segrise haber var
69. Zekeri segrir ise bula ' izzet
Bula ' âlem içinde hayl' hürmet
70. Buluşa sevdiği ile hemân ol
Bula aña meserretler dağı yol
71. Hayâsı segrir ise bula varlık
Şolı segrir ise ola darlık
72. Eger göni segrürse sefer var
Tariğinde biraz zahmet keder var
73. Eger sağ uyluğı segrirse gam
Gide andan meserret ola müdgam
74. Eger şol uyluğı segrise çok mâl
Bula ' âlem içinde hoş ola hâl
75. Segirse sağ dizi şâd ola gâyet
Şolı segrise gam çeke nihâyet
76. Segirse baldırınıñ sağı ey yâr
Cihânda bay ola gâyet şafâ var
77. Eger sağ topuğı segrirse dostâ
Buluşa hem gamından ola reste
78. Eger sağ ayağı altı segrirse
Sefer ide cihân içre o kimse
79. Ayak baş parmağı segrise râhat
Bula ' âlemde ol ' izzet sa' âdet
80. Segirse orta parmağı ide ceng
Üçinci parmağında bula ol reng
81. Eger dördinci parmağı segrirse
N'ola şâd oluban ' âlemde gülse
82. Segirse serçe parmağı bula ol
Murâd [u] maqşada toğrı gider yol

83. Eger şol ayağı parmağı başı
Karavaş almadan öldi o başı
84. İkincisi segirse bir kişiden
Haberî hayr ile oldur işiden
85. Üçüncüsü segirse göre eylik
Cihân içinde vâfir ire eylik
86. Eger dördüncüsü segrise haste
Ola ammâ yine ol ola reste
87. Beşincisi segirse şād u handân
Olur 'âlem içinde ol firāvân
88. Bütün ayağı segrise ide hac
Velî olmaz tarîķinde anıñ lec
89. Kabûl olur anıñ hacc u şenâsı
Nazîrâya daħı ola du'âsı
90. Getürdi nazma bu âşârı zîrâ
Du'â ister eħibbâdan o ammâ
91. Nazar iden ide aña du'âlar
Bula 'âlemde ol daħı şenâlar
92. Nazar iden ola mesrûr yâ Rab
Du'â iden ola ma'mûr yâ Rab

SONUÇ

Çınnâmeler ve seğîrnâmeler insanoğlunun geleceği bilme merakının neticesi olarak hayat bulan edebî türler arasında yer alır. Çınnâmeler, kulak çınlamasının gerçekleştiği günlere göre; seğîrnâmeler ise insan vücudundaki muhtelif uzuvların seğirmesinden hareketle gelecekte tecrübe edilmesi tahmin edilen hâl veya hadiseler üzerine kaleme alınmışlardır. Bir toplumun sahip olduğu inanç ve değer yargılarının kültür unsurlarıyla olan münasebetini ortaya koyması bakımından üzerinde durulmayı hak eden bu metinler, özellikle Türk toplumunda her dönemde büyük bir ilgiye mazhar olmuştur. Bu mazhariyetin bir neticesi olarak hemen hemen hepsinin müellifi meçhul olan ve birkaçı dışında nerdeyse tamamı mensur olan bu türlerde birçok eser yazılmıştır. Her ne kadar bu türdeki eserlerin telifinde daha çok nesir tercih edilmiş olsa da manzum şekillere sahip olanları da yok değildir.

Bu çalışmanın mihrini teşkil eden Nazîrâ mahlaslı şaire ait olan *Çınnâme* ve *Seğîrnâme*, bu türler içinde şekil itibarıyla manzum oluşlarıyla farklılık arz etmektedir. Şairin *Çınnâme*'si Türk edebiyatında şimdilik bilinen tek manzum örnek oluşuyla, *Seğîrnâme*'si ise 19. yüzyılda yaşadığı düşünülen Sevâdî mahlaslı şairin tanzim ettiği *Seğîrnâme* dışında bu türde hem müellifi belli olan hem de ikinci manzum eser olması önem arz etmektedir.

Nazîrâ'nın *Çınnâme*'si 10 beyitten müteşekkil olup aruzun “mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün” kalıbı ve mesnevi nazım şekliyle tanzim edilmiştir. Manzumenin ilk yedi beytinde cumartesi gününden başlanarak cuma gününe kadar kulak çınlamasının olduğu bir haftalık zaman zarfında gerçekleşmesi muhtemel hâller paylaşılmıştır. Aruzun aynı kalıbı ve mesnevi şeklinde kaleme alınan *Seğîrnâme* ise 92 beyitten müteşekkil olup 1. beyitten başlanarak 88. beyite kadar insan vücudundaki 31 farklı organ ve bu organların çeşitli bölümlerinde görülen seğirmelere dair 96 yorumda bulunulmuştur. Kahir ekseri olumlu olan bu yorumların beyitlere taksiminde sıralama bakımından uzun vücuttaki yeri dışında belli bir düzen gözetilmemiştir. Her iki manzumede de oldukça sade bir dil kullanımı tercih edilmiştir. Aynı türdeki diğer eserlerle ortaklık gösteren bu durumu, muhatap alınan hedef kitlenin mümkün olduğunca geniş tutulmaya çalışılmasıyla izah etmek mümkündür.

Sonuç itibarıyla Nazîrâ'nın iki manzumesi; edebî hüviyetten çok uzak olmakla birlikte ilkinin çınnâme türünün tek manzum örneği, ikincisinin ise seğîrnâme türünde bilinen ikinci manzum örnek olması hasebiyle kıymetlidir. Ayrıca bu manzumeler, Türk toplumunun sahip olduğu inanç dünyasının bazı nüvelerini bünyesinde barındırması ve bu inanç dünyasının geçmiş ile gelecek arasındaki değişim ve dönüşümler hakkında bazı kanaatlere ulaşılmasına yardımcı olması bakımından da kıymeti haizdir.

KAYNAKÇA

- Abdülaziz, Mehmed İhsan; Tırâzî, Nasrullah Mübeşşir (1992). *Fihristi'l-Mahtûtâtî't-Türkiyye el-Osmâniyye*. C. 4, Kahire: El-Hey'etü'l-Misriyye el-Âmmetü'l-Kitâb.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2015). "Nazîr/Nazîrâ, İbrahim Nazîr Çelebi Efendi". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nazir-nazira-ibrahim-nazir-celebi> [erişim tarihi: 15.09.2022].
- Çakmak, Serkan (2018). "Vatikan Kütüphanesindeki Türkçe İhtilac-nâme Nüshası". *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19: 15-64.
- Daşdemir, Özkan (2016). "İngiltere Kütüphanelerinde Kayıtlı Dört Seğîrnâme Üzerine". *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 11: 19-46.
- Devellioğlu, Ferit (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. İstanbul: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Güncel Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/>, [erişim tarihi: 15.09.2002].
- Karaman, Hayrettin vd. (1996). *Kur'an Yolu Meâlî*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kayaokay, İlyas (2020). "Yeni Bir İhtilâc-nâme - Segir-nâme Nüshası Üzerine". *Atlas Journal, International Refereed Journal on Social Sciences*, 6 (26): 219-39.
- Mecmua-i Resail ve Eş'ar*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 10576.
- Özergin, M. Kemal (1967). "Eski Bir Seyirme-nâme". *Türk Folklor Araştırmaları*, 211: 4331-4332.
- Özyaşamış Şakar, Sezer (2010). "Bir Tür Fal Kitabı: İhtilâc-nâme". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 22: 213-228.
- Sertkaya, Ayşe Gül (2011). "Bilinmeyen Bir Seğîrnâme Yazması". *38. ICANAS*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1533-1560.
- Sümbüllü, Yusuf Ziya (2010). *Seğîrnâme*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Sümbüllü, Yusuf Ziya (2016). "Yeni bir İhtilâc-nâme Nüshası Üzerine Değerlendirme". *Türk-İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 6: 174-196.
- Sümbüllü, Yusuf Ziya ve Gözitok, M. Akif (2014). "Gaybî Bir İlim Şubesi Olarak İhtilâc-nâmeler ve Mevlana Sevâdî'nin Manzum İhtilâc-nâmesi". *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 3 (6): 105-131.
- Şemseddin Sami (1996). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tatçı, Mustafa (1993). "Türk Edebiyatındaki Seğîrnâme ve Çin-nâme Türlerinden Birer Örnek". *Türk Dili Araştırmaları*, 87: 237-242.
- Tetik, Bünyamin (2019). "Mehmet İlmî'nin Segir-nâme ve Cinnâmesi". *Batman Üniversitesi İslami İlimler Hakemli Dergisi*, 3 (2): 72-85.